

A fény- és létszerelmes költő

(Kiss Benedek:
Szomorún és boldogan)

Az imponáló formakultúrával, irigylésre méltó érzelmi intelligenciával, kivételesen gazdag élményvilággal és sokféle érzékenységformával megáldott Kiss Benedek költészete azért lehet beavatásszerű és megvilágosító erejű, mert a kreatúrátudattal élő szerző önmagát az univerzum polgáraként, a létezését pedig szentséggé gondolja el. A magyar irodalmi hagyomány számos jelentős értékét szuverénül ötvöző líravilág a természeti létezés ezernyi apró csodájára fogékony szemléletével, a bukolikus idill pannon derűvel átszótt, sajátosan egyéni változatával is unikumszámba megy. Ekként lehet ő a fény- és létszerelmes költő, aki fáradhatatlan erővel próbálja megmutatni a belső békéhez és a külső harmóniához vezető utat.

Kiss Benedek költészetében Kós Károly direkt hatásával aligha számolhatunk, ám a reneszánsz típusú ezermester életpéldájának nyilvánvaló jelenlétével annál inkább. Az erdélyi kultúrhistoria égtartó emberének jótékony hatása és inspirációja mindenekelőtt a természettel, a Gondviseléssel, a nemzeti közösséggel és kultúrhagyománnyal megvalósított harmonikus egységet és a velük folytatott állandó párbeszédet jelenti. Kiss Benedek a veleszületett tanulhatatlan talentumoknak köszönhetően régóta tudja, hogy „jó mindaz, ami a teljesség felé emel és a harmóniával összeköt, s rossz mindaz, ami a harmóniától és a teljességtől elválaszt”. A költővel készült interjúk (például a Görömbei András, a Faragó Laura és Barna T. Attila által jegyzett beszélgetések) is azt támasztják alá, hogy a világban való eligazodás, a létben való otthonosság a belső béke és a külső harmónia nélkül egyáltalán nem lehetséges. A *Szomorún és boldogan* versuniverzuma is ezt a meggyőző-dést erősíti bennünk.

A címével a *Boldog, szomorú dal* Kosztolányiét megidéző, hetven opust számláló és négy ciklusból felépülő kötet első egysége (*Csillagok, szűnyogok*) a másik három verscsoport költészetre, szerelemre, Istenre fókuszáló jellegzetes élmény- és érzékenységformáit is megelőlegezi. Az alaphangot megadó kötetnyitó verstömb a mikro- és makrovilágot egybefogó tematikai, világképi gazdagságával, illetve az egzisztenciális és nemzeti sorskérdésektől a kozmikus bukolikáig ívelő szemléleti tágasságával jelzi, hogy az integer személyiség létteljességet megcélzó törekvése és szintézisteremtő igénye a posztmodern korban is lehetséges.

A költői élményrétegek és hangmodulációk változatossága a természetben és privát szférában megélhető otthonosság szenzuális örömétől a világban és országban való idegenség disszonáns tapasztalatáig ad számot arról a jellegzetesen Kiss Benedekre valló értékvilágról, amely a közösségi orientációjú, lét- és jövőérdekű elkötelezettséget, az életértékek és megtartó hagyományok iránti mélységes felelősséget jelenti.

Miközben az első ciklus partitúráját öröm és bánat, életremény és halálatudat eldöntetlen vitája motiválja, az itt sorjázó versek néhány őszikéhangulatú, a megfáradás és számadás elégikus futamít recitáló darabjában (*Pólusok, Négyesorosok, Boromnak fogytán, Az éjszaka, Leégő gyertyák*) olybá tűnik, hogy kényszerűen bár, de fokról fokra vággyá lesz a lemondás és lemondással lesz a vágy. Hozzáteve, hogy költőnk esetében az elégikus regiszter elsősorban nem József Attilára vagy Vörösmartyra emlékeztet, hanem sokkal inkább Csokonaira és Dsidára. Életöröm és elmúlástudat, idill és tragikum disszonanciáját oldandó – mintegy a poeta angelicus és a garabonciás költő gesztusait megidézve – kerül előtérbe a sokdimenziós orfikus tudást és létteljességet fölillantó látomás: „Szeretem hajnali tántorgásom / a konyhában, / mikor a város alszik / kába homályban. // Én ilyenkor látok / világosan, / tántorog a világ szintén, / s mint én, / olyan. // Nappal nagyképű, konok, / futós és élemedett, / ilyenkor a mindenség / játszó gyerek. // (...) Megkísértenek manók, / tündérek, / s vallom, hogy ők is valók, / csurran a pohár / és ilyenkor/ vagyunk mi mindenhatók.” (*Míntha századok óta*)

A kötet poétikáját és világgképét legartisztikusabb módon kifejező, tartópillérszerű költemények (*Együvvő dalocskák, Status, Csillagok, szűnyogok, Költők, romantikusan, minden időben, Rímek kavargása, Ósfa, Könnyel és irgalommal, Apokrifprédikáció, Szomorún és boldogan*) teszik élményszerűen érthetővé, hogy mit is gondol a költő magyarságról, anyanyelvről, szülőföldről, természetről, szerelemtől, mindenségről, költészetről, s a mindezek foglalatául szolgáló Istenről. A leginkább művészetfilozófiai érvénnyel bíró és legegységesebb dimenziókban mozgó költemény kétségkívül a kötet-címadó vers.

A *Szomorún és boldogan* a létről való tudás emblematikus darabjaként a költő talán legszemélyesebben kozmikus és legkozmoszmisszerűbb alkotása. A nyelvi tisztaságával, emberi mélységével és hibátlan formarendjével megigéző vers a 20. századi zakrális költészet legjavához kapcsolódva fejezi ki a vendéglét talányos-tragikus misztériumát s az evilági tapasztalat metafizikai távlatból fölsejlő mélyebb és teljesebb értelmét. Az elhívás útján élő lélek az Isten által

megszentelt világ sokféle gazdagságát, megannyi örömét és szenvedését klasszicizált nyugalmú, vallomások alakzatokban emeli katartikus erejű, sugárzó szépségű poézissé: „Világod láttam / portól / a csillagokig, / láttam: / egy emberben / ezer lakik, / s minden egy ember / mégis / egy ember, / keresztekkel verve / és kegyelemmel. (...) Gazdag létémért/ áldlak, / Uram- / áldalak / szomorún / és boldogan”

A *Szomorún és boldogan* című kötet szembeötlő erenye a versek frazeológiájában, motívumrendszerében és metaforikájában megnyilvánuló természet- és valóságközeli szemléletmód, ami életés hitelességet és üde frissességet kölcsönöz a művek tárgyias rétegeinek. Ezzel egyidejűleg a költemények metafizikai távlatokra és egyetemes emberi jelentésekre nyíló rétegeiben a látomásos-szimbolikus-mítoszi költői világ is fölépül. Így teremtvé meg – József Attila, Illyés Gyula, Nagy László és Juhász Ferenc nyomán – látvány és reflexió, tárgyiasság és intellektualitás hibátlan egységét. Ami persze ősi és modern, tonalitás és atonalitás kegyességében a bartóki szintézist is magában rejti.

Miközben a létrontással és létab-szurditással viaskodó Kiss Benedek legfőbb művészi törekvése a mi maradék várunk megóvására irányul, a virrasztó, értéktanúsító magatartáson belül a „tisztának a tisztát őrizzük meg” ethosza, illetve az emberként és magyarként hogyan lehetnénk őszintén boldogok dilemmája látszik a lehangsúlyosabb elemnek. Az egzisztenciális és közösségi természetű sorsproblémák éber öntudattal és példaadó felelősséggel történő megvállalásában a *Szomorún és boldogan* című kötet valódi szellemi izgalmat és színvallásra készítő morális próbatételt jelent. Ugyanakkor – mivel „az ének segítségnyújtás, / a lelki tisztasági procedurák / működtetése” – Kiss Benedek „keresztekkel és kegyelemmel” megjelölt versei sokat segíthetnek abban is, hogy a létrontás erőivel folytatott, sokszor egyenlőtlen küzdelemben méltósággal és eséllyel vegyük föl a harcot.

(Holnap Kiadó, 2007)
Kődöböcz Gábor

A mozigépész számvetése

(Baán Tibor: Papírmozi)

Baán Tibor *Papírmozi* című, válogatott és új verseket tartalmazó kötete az 1965–2006 közötti időszakot öleli fel. (A dátum csak annyiban érdekes, hogy a szerző első kötete csak 1995-ben, kis híján ötvenéves korában jelent meg.)